

Джерела та література:

1. Алейников А. В. К вопросу о диалектике политического конструирования институционального дизайна бизнеса / А. В. Алейников // Политическая экспертиза: ПОЛИТЭКС. – 2007. – т.3. – №3. – С. 145–164.
2. Качанов Ю. В. Институциональный анализ экономики / Ю. В. Качанов. – М.: Наука, 2004 г., с.99–112.
3. Остапенко І. Г., Кримець Л. В. Соціальна відповідальність бізнесу в умовах глобалізаційних трансформацій / І. Г. Остапенко, Л. В. Кримець // Збірник наукових праць «Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей», Київ: УБС НБУ, – 2013. – С. 447–452.
4. Флингстин Н. П. Рынки как политика: политико–культурный подход к рыночным институтам / Н. П. Флингстин // Экономическая социология. Т.4. №1, январь 2003, С.49.
5. Ядов В. А. Социальные и социально–психологические механизмы формирования социальной идентичности личности / Владимир Александрович Ядов // Мир России. – 1995. – №3–4. – С.158–181.
6. Offe C. Two Logics of Collective Action // Offe C. Disorganised capitalism: Contemporary transformation of work and politics / Ed. By J. Keane. Cambridge (Mass.): The MIT press, 1985. P. 191.

Єфременко Г.С., Шамілева Е.Е.**УДК 336.151****СУЧАСНА ДЕФІНІЦІЯ КАТЕГОРІЇ «ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА»: ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ЇЇ ФОРМАЛІЗАЦІЇ**

Анотація. У статті розкриті теоретичні основи дефініції категорії «діагностика фінансового стану підприємства», наведені думки і підходи зарубіжних та вітчизняних авторів щодо вивчення цієї дефініції, окремо розглянуті складові дефініції, а саме такі поняття, як «діагностика» та «фінансовий стан підприємства» для більш повного розуміння такої категорії, як «діагностика фінансового стану підприємства».

Ключеві слова: діагностика, фінансовий стан підприємства, оцінка, аналіз, фінансовий аналіз, діагностика фінансового стану підприємства.

Аннотация. В статье раскрыты теоретические основы дефиниции категории «диагностика финансового состояния предприятия», приведены мнения и подходы зарубежных и отечественных авторов по изучению этой дефиниции, отдельно рассмотрены составляющие дефиниции, а именно такие понятия, как «диагностика» и «финансовое состояние предприятия» для более полного понимания такой категории, как «диагностика финансового состояния предприятия».

Ключевые слова: диагностика, финансовое состояние предприятия, оценка, анализ, финансовый анализ, диагностика финансового состояния предприятия.

Summary. In this article were described the theoretical bases definition of the category "diagnostics company's financial condition," presented the views and approaches of foreign and domestic authors such as L. Ligonenko, S. Priymak, G. Bazarov, S. Belyaev, L. Belih, A. Koval, V. Savchuk, O. Stoyanova, O. Smetanyuk, who had studied this definition. Have also been studied components definition, namely concepts like "diagnostics" and "financial condition of the company" for a more complete understanding the category "diagnostics company's financial condition." Studying category "diagnostics" were engaged a lot of academics which are the following: D. Gross, A. Belyaev, E. Korotkov, A. Muravev, A. Mischenko, V. Lukyanov, T. Kowalczyk, B. Rapoport, A. Voronkov G. Savitskaya and many others. Research on the financial condition of the enterprise devoted many works of scientists, among them: G. Savitskaya, E. Markaryan, G. Gerasimenko, A. Podderegin, M. Korobov, S. Onisko, P. Marych and others.

The result of the analysis is the definition proposed by the authors category "diagnostics company's financial condition" on the basis of the test in the work approaches to the study of the diagnostics company's financial condition.

Keywords: diagnostics, the financial condition of the enterprise, evaluation, analysis, financial analysis, diagnostics company's financial condition.

Постановка проблеми. Поява значної кількості підприємств, заснованих на недержавних формах власності, недосконала система оподаткування, кредитування і розрахунків, певний розвиток ринкової інфраструктури у сфері фінансово–кредитних відносин, – все це вимагає від суб'єктів господарювання вміння грамотно оцінювати та діагностувати фінансовий стан свого підприємства. Значення діагностики фінансового стану підприємства полягає в тому, що за її результатами у суб'єктів господарювання в умовах кризової економіки з'являється можливість розпізнати та виявити негативні (кризові) явища у діяльності підприємства, проаналізувати їх, спрогнозувати майбутні проблеми та визначити шляхи їх подолання. Також діагностика фінансового стану підприємства допомагає підтримувати на високому рівні свою конкурентоспроможність, якісніше здійснювати фінансове управління стосовно забезпечення стабільного розвитку підприємства, оперативно реагувати на зміни його ринкового середовища, спостерігати за показниками, що впливають на платоспроможність і фінансову рівновагу, визначати заходи щодо забезпечення підвищення ефективності фінансово–господарської діяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науковій літературі не існує єдиної думки щодо визначення поняття діагностики фінансового стану підприємства. Саме тому для більш повного розуміння діагностики фінансового стану підприємства слід розглядати дві складові цього поняття окремо, а саме такі: «діагностика» та «фінансовий стан підприємства» а потім вже поняття «діагностика фінансового стану підприємства».

Вивченням поняття «діагностика» займалися багато науковців, серед яких можна виділити наступних: Д.В. Валовой, А.А. Беляев, Е.М. Коротков, А.І. Муравйов, А.П. Міщенко, І.В. Кривов'язюк, В.В. Лукянова, Т.М. Ковальчук, Г.В. Савицька, А.К. Гразов, Н.О. Данілочкіна та багато інших.

Питання дослідження фінансового стану підприємства висвітлено у працях багатьох вчених, серед яких: Г.В. Савицька, Е.А. Маркар'ян, Г.П. Герасименко, А.М. Поддєрьогін, М.Я. Коробов, С.М. Онисько, П.М. Марич, В.Г. Белоліпецький, І.О. Бланк, Ф.Ф. Бутинець, О.Н. Волкова, І.В. Дем'яненко, К.В. Ізмайлова, В.В. Ковальов, Л.А. Лахтіонова, В.М. Родіонова, М.А. Федотова, М.Г. Чумаченко та ін.

В економічній літературі присвячено багато праць вітчизняних і закордонних вчених, які приділяли увагу проблемам діагностики фінансового стану підприємства, а саме: Д.А. Городня, С.В. Приймак, Е.М. Короткова, Г.О. Швиданенко, О.А. Сметанюк, О.Г. Мельник, Н.С. Назаренко, Т. Бень, У. Бівер та багато інших.

Метою дослідження є розкриття теоретичних основ дефініції «діагностика фінансового стану підприємства».

Виклад основного матеріалу. Розпізнати та виявити негативні явища у діяльності підприємства, проаналізувати їх, спрогнозувати майбутні проблеми та визначити шляхи їх подолання – все це можна зробити завдяки діагностиці фінансового стану підприємства. Але для більш повного розуміння щодо діагностики фінансового стану підприємства, треба враховувати, що вона включає в себе два поняття: «діагностика» та «фінансовий стан підприємства», які необхідно розглянути.

Теоретичні дослідження свідчать про велике різноманіття підходів до трактування сутності поняття «діагностика». В.В. Лук'янова, Д.В. Валовой, А.А. Беляев, Е.М. Коротков вважають, що діагностика – визначення стану об'єкта, предмета, явища чи процесу управління за допомогою реалізації комплексу дослідницьких процедур, виявлення в них слабких ланок і "вузьких місць" [7]. Але автори не враховують, що діагностика також включає розробку заходів щодо усунення слабких ланок та «вузьких місць».

А.І. Муравйов дає зовсім інше трактування такого поняття, як «діагностика», а саме: діагностика – це спосіб встановлення характеру порушень нормального ходу господарського процесу на підставі типових ознак, властивих тільки даному порушенню. Проте слід відмітити, що автор не розкриває повністю зміст діагностики, її потенційні можливості, а звужує її суть до однієї, досить вузької функції контролю відхилень.

Далі можна виділити групу декілька авторів, які дають своє розуміння даного поняття, але не враховують того факту, що діагностика передбачає здійснення системного аналізу. Наприклад, А.П. Міщенко вважає, що діагностика – етап процесу ухвалення рішення, на якому менеджери аналізують основні причинно-наслідкові зв'язки конкретної ситуації, а І.В. Кривов'язюк дає таке трактування: діагностика – самостійна система, що інтегрує аналітичну, контрольну, стимулюючу, індикативну, прогнозну, управлінську функції на рівні підприємства [6].

Т.М. Ковальчук вважає, що діагностика – це спосіб встановлення характеру порушень нормального перебігу економічних процесів на основі типових ознак, які властиві лише для даного порушення [3]. Такої ж думки дотримуються наступні науковці: Г.В. Савицька, А.К. Гразов, Н.О. Данілочкіна. Але ця група авторів не враховує, що діагностика дозволяє встановити не лише характер порушень, а й виявити можливі порушення в перспективі та запобігти їх виникненню, прийняти рішення щодо усунення виявлених порушень.

В.Ш. Рапопорт дає наступне трактування поняття: діагностика – управлінська робота з виявлення проблем і вузьких місць системи управління підприємством. А.Е. Воронкова вважає, що діагностика – це різновид управлінської діяльності, спрямованої на встановлення й вивчення ознак, оцінку внутрішнього стану управління підприємством і виявлення проблем ефективного функціонування й розвитку системи управління, а також формування шляхів їх вирішення. Але обидва автори у своїх підходах до трактування дефініції не враховують, що діагностика дозволяє виявити проблеми не лише в системі управління підприємством, а і в будь-якій іншій системі [2].

Найбільш повне розкриття поняття дає В.Г. Герасимчук, який розуміє діагностику так: діагностика – це визначення суті та особливостей проблеми на основі всеохоплюючого аналізу, застосовуючи певний набір принципів та методів його проведення. Автор згоден з таким підходом до дефініції «діагностика», але зважаючи на різноманітність існуючих підходів до трактування змісту поняття «діагностика», автор вважає, що діагностика – це системний аналіз, який включає виявлення як нині існуючих, так й майбутніх проблем, «вузьких місць», слабких ланок, заходів щодо їх усунення та визначення шляхів подолання у майбутньому засобом прийняття ефективних управлінських рішень.

Розглядаючи сутність поняття «фінансовий стан підприємства» слід зазначити, що єдиної думки у науковців щодо визначення цього поняття і на сьогоднішній день нема. Деякі науковці роблять акцент на комплексності та інтегрованості цього поняття, інші, навпаки, виділяють конкретні показники фінансового стану підприємства, такі як ліквідність або конкурентоспроможність, треті підкреслюють відображення якісної сторони виробничої та фінансової діяльності. Автором було розглянуто багато підходів до трактування поняття «фінансовий стан підприємства» та виділено декілька найбільш повних трактувань цього поняття.

Г.В. Савицька дає таке трактування поняття: фінансовий стан підприємства – це економічна категорія, що відображає стан капіталу в процесі його кругообігу і спроможність суб'єкта до саморозвитку на фіксований проміжок часу [11].

Е.А. Маркар'ян, Г.П. Герасименко вважають, що фінансовий стан підприємства – це сукупність показників, які відображають його спроможність погасити свої боргові зобов'язання [1].

Більш повно розкриває поняття А.М. Поддєрьогін: фінансовий стан підприємства – комплексне поняття, яке є результатом взаємодії елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо–господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів [12]. М.Я. Коробов робить акцент на тому, що фінансовий стан підприємства – це інтегрована за багатьма показниками характеристика якості діяльності підприємства [5].

Автор частково згоден з наступними науковцями, які займалися проблемою дефініції «фінансовий стан підприємства»: С.М. Осинько та П.М. Марич, та вважали, що фінансовий стан підприємства характеризується забезпеченістю його фінансовими ресурсами, які необхідні для нормального функціонування, доцільністю їх розміщення та ефективністю використання, фінансовими взаємовідносинами з іншими юридичними і фізичними особами, платоспроможністю та фінансовою стійкістю [8]. Але підсумовуючи різноманітність вищезазначених підходів автор трактує поняття фінансового стану підприємства так: фінансовий стан підприємства – це одна із найважливіших характеристик економічної діяльності кожного підприємства як у внутрішньому, так і у зовнішньому середовищі, яка знаходить своє відображення у комплексі показників, які визначають оперативні, тактичні та стратегічні можливості підприємства в фінансово–економічному аспекті, відображають рентабельність виробництва, рівень конкурентоспроможності підприємства та його фінансової стійкості.

Розглянувши складові дефініції «діагностика фінансового стану підприємства» можна перейти до розкриття самого поняття «діагностика фінансового стану підприємства». У науковій літературі не існує єдиної думки щодо визначення цього поняття. Автор проаналізував та виділив декілька науковців, які на думку автора, найбільш повно та точно розкривають дефініцію «діагностика фінансового стану підприємства».

Л.О. Лігоненко під діагностикою фінансового стану підприємства розуміє не тільки дослідження минулого та теперішнього фінансового стану підприємства, а й передбачення ймовірного розвитку ситуації у внутрішньому та зовнішньому оточенні, а її наслідком є обґрунтування заходів щодо удосконалення системи управління, фінансового оздоровлення підприємства та зростання його ринкової привабливості [4].

Економічна енциклопедія трактує економічну діагностику підприємства як аналіз і оцінку економічних показників роботи підприємства на підставі вивчення окремих результатів, повної інформації з метою виявлення резервів та з'ясування перспектив його розвитку й наслідків поточних управлінських рішень.

С.В. Приймак пропонує таке поняття як «фінансова діагностика» – синонім до поняття «діагностика фінансового стану» [10]. Отже, «фінансова діагностика – це процес ідентифікації якості фінансового стану підприємства та визначення чинників, які впливають на його фінансові параметри» [9]. Оскільки діагностика ідентифікує якість фінансового стану, але вона не тільки визначає чинники, які впливають на фінансові параметри підприємства, а і виявляє причини, що зумовили зміну тих чи інших параметрів, то можемо зазначити, що вказане визначення неповністю розкриває сутність поняття. Деякі з авторів, а саме Г. Базаров, С. Беляєв, Л. Бєлих, А. Ковальов, В. Савчук, О. Стоянова, описуючи фінансову діагностику, фактично ототожнюють цей процес з фінансовим аналізом, не визначаючи спеціальних функцій і завдань власне діагностики як окремого етапу процесу управління. Причому у даних працях не розкривається сутність процесу діагностики, її завдання, відмінність від інших складових аналітичного процесу, а мова йде про аналіз і аудит фінансово–господарської діяльності підприємства.

О.А. Сметанюк пропонує наступне визначення поняття діагностики фінансового стану підприємства: «Під діагностикою фінансового стану підприємства розуміється ідентифікація стану об'єкта через реалізацію комплексу дослідницьких процедур, направлених на виявлення домінуючих факторів такого стану, симптомів та причин виникнення проблеми або можливих ускладнень, оцінку можливостей підприємства реалізувати стратегічні і тактичні цілі, підготовку необхідної інформаційної бази для прийняття рішення» [12]. Автор вважає, що таке розкриття поняття «діагностика фінансового стану» є найбільш повним.

Виходячи з вищезазначеного, автор вважає, що діагностика фінансового стану підприємства – це процес оцінки стану об'єкта, його ліквідності та платоспроможності за допомогою різних методик та поглибленого аналізу з метою виявлення проблем, причин їх виникнення та розробки заходів щодо покращення фінансового стану підприємства.

Висновки з проведеного дослідження. На основі досліджених підходів до тлумачення сутності дефініції «діагностика фінансового стану підприємства» та складових цієї дефініції, а саме понять «діагностика» та «фінансовий стан підприємства», можна зробити висновок, що діагностика фінансового стану підприємства покликана забезпечувати комплексне виявлення, аналіз, ліквідування та прогнозування проблем підприємств з метою забезпечення прийняття випереджуючих управлінських рішень, спрямованих на досягнення стратегічних та тактичних цілей.

Джерела та література:

1. Білик М. Д. Сутність і оцінка фінансового стану підприємств / М. Д. Білик // Фінанси України. – 2005. – №3. – с. 117 – 128.
2. Воронкова А. Е. Діагностика стану підприємства: теорія і практика: Монографія / За заг. ред. проф. А. Е. Воронкова. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 448 с.
3. Ковальчук Т. М. Діагностичний аналіз в системі управління підприємством: методологія та методика / Ковальчук Т. М. // Економіка АПК. – 2005. – №2. – с. 48 – 53.

4. Копчак Ю. С. Проблеми діагностики фінансового стану і стійкості функціонування підприємства / Копчак Ю. С. // Вісник СумДУ. – 2004. – № 9 (68). – с. 23–34.
5. Коробов М. Я. Фінансово–економічний аналіз діяльності підприємств: Навч. посіб. / Коробов М. Я. – К.: Знання, КОО, 2006. – 378 с.
6. Кривов'язюк І. В. Економічна діагностика підприємства: теорія, методологія та практика застосування: Монографія / Кривов'язюк І. В. – Луцьк: «Надстир'я», 2007. – 260 с.
7. Лукянова В. В. Діагностика ризику діяльності підприємства / Лукянова В. В., Хмельницький П. П., Ковальський В. В. – 2007. – 312 с.
8. Онисько С. М. Фінанси підприємств: Підручник для студентів вищих закладів освіти / Онисько С. М., Марич П. М. – 2-ге видання, виправлене і доповнене. – Львів: „Магнолія Плюс”, 2006. – 367 с.
9. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств: Підручник / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк та ін. – 6-те вид., перероб. та допов. – К.: КНЕУ, 2006. – 552 с.
10. Приймак С. В. Діагностика фінансового стану підприємства в системі контролінгу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.02.08. / С. В. Приймак. – К.: Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2007. – 20 с.
11. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. посіб. / Савицька Г. В. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2005. – 662 с.
12. Сметанюк О. А. Діагностика фінансового стану підприємства в системі антикризового управління: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.06.01. / О. А. Сметанюк – Хмельницький : Хмельницьк. нац. ун-т, 2006. – 20 с.

Задніпровський О.Г.

УДК 330.1

ДУАЛЬНА ПРИРОДА КАПІТАЛУ І ПРИНЦИП ДОДАТКОВОСТІ: ЗАГАЛЬНОЕКОНОМІЧНИЙ ТА ОБЛІКОВИЙ АСПЕКТИ

***Анотація.** В статті розглянуто історичний аспект формування поглядів теоретиків–економістів та обліковців щодо категорії «капітал». Простежено комплекс підходів до визначення сутнісної характеристики цього поняття – в аспекті тлумачення його змісту в інтересах бухгалтерського обліку, – як елементу активу або пасиву. Акцентовано увагу на однобокість будь-якої окремо взятої дефініції капіталу та обґрунтовано можливість адекватного розкриття сутнісного наповнення змісту терміна із застосуванням принципу додатковості.*

***Ключові слова:** капітал, фізична концепція, фінансова концепція, чисті пасиви, балансове рівняння, капітальне рівняння, принцип додатковості.*

***Аннотация.** В статье рассмотрен исторический аспект формирования взглядов теоретиков – экономистов и учетчиков касательно категории «капитал». Рассмотрен комплекс подходов к определению сущностной характеристики этого понятия – в аспекте толкования его содержания в интересах бухгалтерского учета, – как элемента актива или пассива. Акцентировано внимание на однобокость любой отдельно взятой дефиниции капитала и обоснована возможность адекватного раскрытия сущностного наполнения содержания термина с применением принципа дополнительности.*

***Ключевые слова:** капитал, физическая концепция, финансовая концепция, чистые пассивы, балансовое уравнение, капитальное уравнение, принцип дополнительности.*

***Summary.** The article deals with the historical aspect of shaping the views of theorists, economists and accountants with respect to the category of "capital". Investigated the genesis of forming views on capital as self-rising cost – ranging from interpretations of medieval thinkers, classical political economy and theory of accounting XVIII–XIX centuries. and the views of scientists and regulatory documents in keeping our days. It traces the complex approach to defining the essential characteristics of this concept – in terms of the interpretation of its content for the benefit of accounting, as part of an asset or liability within the two major accounting and economic concepts – physical and financial. Identification of practical contradiction in the definition of a term "capital", depending on the context of application, essentially different, and the complexity of the dual objects exhaustive definition within a certain period of difficult concepts. Attention is focused on any one-sidedness of a single definition of capital and the opportunity to reasonably adequate disclosure of the essential content of the content of the term by applying the principle of subsidiarity, which allows to characterize the phenomena and objects using features that are mutually exclusive.*

***Keywords:** capital, physical concepts, financial concept, net liabilities, the principle of subsidiarity.*

Постановка проблеми. Капітал – основне поняття і основна категорія будь-якої існуючої досі економіки, певний її «універсум». Проте, не зважаючи на сотні років застосування та використання цього терміну, досі відсутня загально визнана теоретична концепція, в рамках котрої існувала б можливість всебічно розкрити і охарактеризувати його сутність, навести вичерпне його визначення. Сама потреба подібного категоричного визначення за схемою «або – або» в умовах парадигми постійного оновлення сутності економічних категорій може здатись дещо спірною, проте характеризуючи дефініцію «капітал», науковці та практики стикаються із суттєвими внутрішніми протиріччями, які перешкоджають адекватно розкрити його зміст, визначити сутність та уникнути амбівалентності в тлумаченні. Одним із можливих шляхів подолання цієї проблеми нам бачиться застосування при описі капіталу, як складного об'єкту, принципу додатковості.